

Obciążenia fiskalne dochodu uzyskiwanego z działalności rolniczej w Polsce

Wstęp

Działalność rolnicza we współczesnych systemach fiskalnych podlega często odrębnym zasadom opodatkowania. Takie rozróżnienie występuje także w polskim systemie fiskalnym. Głównym odstępstwem od ogólnie obowiązujących zasad jest wyłączenie z opodatkowania dochodów uzyskiwanych z działalności rolniczej, tzn. niepodleganie przepisom ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych [Dz.U. 2010] oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych [Dz.U. 2000]. Powstaje więc pewien problem, jaki podatek przyjąć za obciążenie dochodu (przychodu) osiąganego z działalności rolniczej. Dla celów opracowania przyjęto, że opodatkowanie dochodów z działalności rolniczej następuje w formie ryczałtowej przez zapłatę podatku rolnego uzależnionego od liczby posiadanych hektarów przeliczeniowych, chociaż w systemie klasyfikacji podatkowej podatek ten jest zaliczany do podatków majątkowych. Poza obciążeniami podatkowymi działalność rolnicza w Polsce podlega także odrębnym zasadom ubezpieczenia społecznego. Osoba fizyczna prowadząca działalność rolniczą jest wyłączona z powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych prowadzonego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych i podlega ubezpieczeniom w ramach Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Celem opracowania jest ustalenie przeciętnego poziomu obciążeń fiskalnych dochodu uzyskiwanego przez osobę fizyczną prowadzącą działalność rolniczą oraz porównanie ich z obciążeniami fiskalnymi dochodu osoby fizycznej prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą w ramach samozatrudnienia. Na podstawie przeprowadzonych analiz zostaną postawione określone wnioski i rekomendacje dla systemu obciążeń fiskalnych działalności rolniczej w Polsce.

Dochodowość działalności rolniczej

W przypadku braku obowiązku ustalania wysokości dochodu przez osoby fizyczne prowadzące działalność rolniczą jako podstawę przeciętnego dochodu z

pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych brane są pod uwagę dane pochodzące z obwieszczenia Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w sprawie wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 hektara przeliczeniowego oraz ogłoszenia Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w sprawie wielkości średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach oraz średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju (tab. 1).

Tabela 1

Przeciętny roczny dochód w indywidualnych gospodarstwach rolnych w Polsce

Lata	Przeciętny dochód z 1 ha (w zł)	Przeciętna wielkość gospodarstwa rolnego (w ha)	Przeciętny dochód roczny w indywidualnych gospodarstwach rolnych (w zł)
2009	b.d.	10,15	–
2008	2056	10,02	20 601,12
2007	2200	9,91	21 802,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Biorąc pod uwagę lata 2007–2008 można zauważyć, że przeciętny roczny dochód w indywidualnych gospodarstwach rolnych w Polsce uległ zmniejszeniu z 2200 do 2056 zł za 1 ha przeliczeniowy, czyli około 6,5% w porównaniu do roku ubiegłego. Mimo zwiększenia przeciętnej wielkości gospodarstwa rolnego w analizowanych latach występuje, w przypadku przeciętnych dochodów, tendencja malejąca. Oczywiście dane dotyczące dochodowości w indywidualnych gospodarstwach rolnych są zróżnicowane na terenie kraju. Wielkość dochodu w dużej mierze zależy od charakteru prowadzonej działalności rolniczej oraz od miejsca położenia. Przeciętna wielkość gospodarstw rolnych kształtuje się od 3,8 ha w województwie małopolskim do 30,15 ha w województwie zachodniopomorskim¹. Z kolei przeciętna dochodowość roczna 2009 r. przeciętna dochodowość roczna w województwie małopolskim wynosiła 7812,80 zł, a województwie zachodniopomorskim – 61 988,40 zł, czyli statystycznie dochodowość w województwie zachodniopomorskim była ośmiokrotnie wyższa niż w województwie małopolskim.

¹ Ogłoszenie Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w sprawie wielkości średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach oraz średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju z dnia 17 września 2009 r.

Podatek rolny jako obciążenie podatkowe działalności rolniczej

Spośród ogółu obciążeń fiskalnych gospodarstw rolnych przynajmniej dwa mają poważne znaczenie, tj. podatek rolny i składki rolniczego ubezpieczenia społecznego [Dębniowska 1997, s. 107]. Podatek rolny jest uregulowany ustawą z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym [Dz.U. 2006]. Podatek ten obciąża grunty gospodarstwa rolnego, a podstawę opodatkowania stanowi ich powierzchnia wyrażona w hektarach przeliczeniowych. Podatnikiem podatku rolnego jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, która jest właścicielem, samoistnym posiadaczem lub użytkownikiem wieczystym gruntów rolnych.

Podstawę opodatkowania podatkiem rolnym stanowi liczba hektarów przeliczeniowych, wynikająca z przeliczników zawartych w tabeli z art. 4 ustawy o podatku rolnym. Stawka od 1 ha przeliczeniowego wynosi równowartość pieniężną 2,5 q żyta. Podatek od gruntów niebędących gospodarstwem rolnym wynikający z ewidencji gruntów jest objęty stawką wynoszącą równowartość pieniężną 5 q żyta za 1 ha powierzchni. Grunty rolne w przypadku ich zajęcia na prowadzenie działalności gospodarczej podlegają opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości [Dz. U. 2002].

Od podatku rolnego zwolnione są m.in.: użytki rolne klas V, VI i VIz, grunty położone w pasie drogi granicznej, grunty orne, łąki i pastwiska objęte melioracją, zniszczone wskutek robót drenarskich, grunty nabyte w drodze kupna na utworzenie nowego lub powiększenie już istniejącego gospodarstwa do powierzchni nieprzekraczającej 100 ha oraz grunty rolne powstałe z zagospodarowania nieużytków – na okres 5 lat. Oprócz tego ustawodawca przewidział wiele ulg podatkowych, m.in. ulgi inwestycyjne, ulgi „żołnierskie”, ulgi dla gruntów podgórskich i górskich oraz ulgi z tytułu kłęski żywiolowej. Rada gminy jest uprawniona, aby w uchwale wprowadzić inne zwolnienia i ulgi niż te, które zostały wymienione w ustawie. Podatnicy podatku rolnego płacą podatek rolny w czterech ratach w terminach: do 15. marca, 15. maja, 15. września i 15. listopada roku podatkowego. Wysokość podatku rolnego przedstawia tabela 2.

Biorąc pod uwagę lata 2008–2010 można zauważyć, że stawki podatku rolnego w Polsce maleją. Sytuacja ta uzależniona jest od średniej ceny skupu żyta. W 2008 r. stawka podatku rolnego wyniosła 145,73 zł za hektar przeliczeniowy i została obniżona w 2010 r. do 85,25 zł za hektar przeliczeniowy, czyli o 41,5%. Biorąc pod uwagę rok 2008, gdzie dochodowość z 1 ha przeliczeniowego wyniosła 2056 zł, to stawka procentowa podatku rolnego wynosiłaby za ten rok

Tabela 2

Stawki podatku rolnego w Polsce w latach 2008–2010

Lata	Grunty rolne	Pozostałe grunty
2008	2,5 q x 58,29 zł/1 q = 145,73 zł/1 ha	5 q x 58,29 zł/1 q = 291,45 zł/ 1ha
2009	2,5 q x 55,80 zł/1 q = 139,50 zł/1 ha	5 q x 55,80 zł/1 q = 279 zł/ 1ha
2010	2,5 q x 34,10 zł/1 q = 85,25 zł/1 ha	5 q x 34,10 zł/1 q = 170,50 zł/ 1ha

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z komunikatów Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w sprawie średniej ceny skupu żyta za okres trzech kwartałów w latach 2007, 2008 i 2009.

7,09%. Roczna kwota podatku rolnego przy przeciętnej wielkości gospodarstwa rolnego w 2008 roku 10,02 ha wynosiłaby 1460,22 zł, czyli miesięcznie 121,69 zł.

Ubezpieczenia społeczne w ramach działalności rolniczej

Wiele kontrowersji budzi także objęcie rolników rolniczym ubezpieczeniem społecznym, którego środki gromadzone są w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS). **W ubezpieczeniu społecznym rolników** funkcjonują na odrębnych zasadach finansowych dwa rodzaje ubezpieczenia:

- **ubezpieczenie emerytalno-rentowe**, finansowane w przeważającej części z dotacji budżetowej, uzupełnionej dochodami ze składek ubezpieczonych rolników;
- **ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie**; realizację świadczeń z tego ubezpieczenia gwarantują jedynie składki od rolników, gromadzone w Funduszu Składowym Ubezpieczenia Społecznego Rolników. Fundusz ten jest osobą prawną, funkcje zarządu pełni z urzędu Prezes KRUS, pod nadzorem Rady Rolników².

Według L. Balcerowicza [Balcerowicz 2004], system ten również tworzy bardzo silne bodźce pobudzające do ubiegania się o zasiłki: wystarczy się przedstawić jako rolnik posiadający co najmniej 1 ha albo być osobą bierną zawodowo i uzależnioną od rolnika. Osoby zarejestrowane w gospodarstwie rolnym, ale pracujące poza rolnictwem nie płacą „składek na zdrowie”, bo robi to za nie KRUS. Dlatego też liczba beneficjentów KRUS wzrosła od 1996 r. o 19%, a wydatki na dotację dla kasy wyniosły w 2003 r. 15 mld zł (1,9% PKB). Składki beneficjentów pokrywają zaledwie 5% świadczeń – pozostałą część płaci za nich reszta społeczeństwa.

² Informacje na podstawie: www.krus.gov.pl (15.06.2010).

Składki na ubezpieczenie społeczne rolników płacone są kwartalnie i składają się ze składki emerytalno-rentowej oraz składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe oraz macierzyńskie. Dla celów opracowania zostaną przedstawione składki w wysokości miesięcznej (tab. 3).

Tabela 3

Wysokość miesięcznych składek na ubezpieczenia społeczne rolników (w zł)

Lata	Składka na ubezpieczenie emerytalno-rentowe	Składka na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie	Suma składek ubezpieczeniowych
2009	66,67	29,00	95,67
2008	62,67	26,00	88,67
2007	59,67	24,00	83,67
2006	58,82	24,00	82,82
2005	56,27	22,00	78,27
2004	56,02	18,50	74,52
2003	54,78	18,00	72,78
2002	53,17	18,00	71,17
2001	50,05	18,00	68,05
2000	46,08	18,00	64,08
1999	43,30	18,00	61,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KRUS – www.krus.gov.pl

Łączna wysokość składek miesięcznych na ubezpieczenie społeczne rolników kształtowała się w badanych latach od 61,30 zł w 1999 r. do 95,97 zł w 2009 r. Pomimo tego, że składka rolniczego ubezpieczenia społecznego odgrywa pewną rolę jako fiskalne obciążenie gospodarstw rolnych, to suma przychodów ze składek stanowi tylko niewielką część wydatków na świadczenia ubezpieczeniowe. Świadczenia te mają charakter transferów socjalnych finansowanych dotacyjnie. Składki ubezpieczeniowe pozostają więc paropodatkami, a możliwość powiązania składek ze świadczeniami ubezpieczeniowymi nie wydaje się realna [Sobiech 1997, s. 120].

Analiza porównawcza obciążeń fiskalnych dochodu z działalności rolniczej oraz z działalności gospodarczej

W celu porównania obciążeń fiskalnych osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w ramach samozatrudnienia z obciążeniami fiskalnymi osoby fizycznej prowadzącej działalność rolniczą należy przedstawić poziom i charakter tych obciążeń. W przypadku samozatrudnienia przedsiębiorca zobowiązany jest do odprowadzania składek za siebie na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, wy-

padowe, zdrowotne, na Fundusz Pracy oraz zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych uzależnione od wysokości osiągniętego dochodu. Fakultatywnie może odprowadzać składki na ubezpieczenie chorobowe. Wysokość składek na rzecz ubezpieczenia społecznego oraz na Fundusz Pracy uzależnionych jest od prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (w 2009 r. była to kwota 3193 zł). Podstawę wymiaru tych składek stanowi 60% ww. wynagrodzenia, natomiast w przypadku ubezpieczenia zdrowotnego podstawę wymiaru stanowi 75% wartości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw. Wysokość stawek, podstaw wymiaru i minimalnych składek na rzecz parapodatkowych obciążeń wynikających z samozatrudnienia przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Wysokość miesięcznych minimalnych składek na ubezpieczenia społeczne oraz na Fundusz Pracy w ramach samozatrudnienia w 2009 roku

Wyszczególnienie	Stawka (w %)	Podstawa wymiaru (w zł)	Składka (w zł)	Procent przeciętnego wynagrodzenia
Ubezpieczenia emerytalne	19,52 %	1915,80	373,96	11,71 %
Ubezpieczenie rentowe	6 %	1915,80	114,95	3,60 %
Ubezpieczenie wypadkowe	1,67 %*	1915,80	31,99	1,00 %
Fundusz Pracy	2,45 %	1915,80	46,94	1,47 %
Ubezpieczenie zdrowotne	9 %	2491,57	224,24	7,02 %
Suma obciążeń parapodatkowych	x	x	792,08	24,81 %
Dobrowolne ubezpieczenie chorobowe	2,45 %	1915,80	46,94	1,47 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ZUS.

Łączne obciążenia parapodatkowe przedsiębiorcy wynikające z faktu samozatrudnienia wynosiły minimalnie miesięcznie 792,08 zł, co stanowiło 24,81% prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Polsce w 2009 r. Oprócz obciążeń parapodatkowych mikroprzedsiębiorcy, działający jako osoba fizyczna prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, opłacają także podatek dochodowy od osób fizycznych od osiągniętych dochodów. W tym zakresie mają możliwość wyboru różnych form opodatkowania, tj. opodatkowanie na zasadach ogólnych wg progresywnej skali podatkowej ze stawkami 18 i 32%, opodatkowanie podatkiem liniowym – 19% lub wybór uproszczonych form opodatkowania w postaci ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych czy karty podatkowej, jeżeli wykonywany przedmiot działalności gospodarczej nie wyklucza tych form opodatkowania [Rosiński 2010, s. 348].

Dla porównania obciążeń fiskalnych dochodu zostanie wzięty pod uwagę rok 2009. Z jednej strony zostanie przedstawiona osoba fizyczna prowadząca działalność rolniczą z przeciętną wielkością gospodarstwa rolnego 10,15 ha, z drugiej zaś osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą z przychodem miesięcznym 3193 zł. Obciążenia składkami ubezpieczenia społecznego przedstawiają minimalne kwoty, które zobowiązany jest wpłacić przedsiębiorca prowadzący działalność gospodarczą (wielkości na podstawie danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych), oraz wielkość składek w przypadku osoby fizycznej prowadzącej indywidualne gospodarstwo rolne (wielkości na podstawie danych Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego). Jeżeli chodzi o obciążenia podatkowe, to w przypadku przedsiębiorcy prowadzącego działalność gospodarczą podano wielkość podatku dochodowego od osób fizycznych przy przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu w gospodarce narodowej w 2009 r. – rozliczenie przedsiębiorcy na zasadach ogólnych, a w przypadku osoby fizycznej prowadzącej indywidualne gospodarstwo rolne – wielkość podatku rolnego, biorąc pod uwagę przeciętną wielkość gospodarstwa rolnego w 2009 r. Obliczenia zostały przedstawione w tabeli 5.

Tabela 5

Łączne miesięczne obciążenia fiskalne działalności gospodarczej i rolniczej

Rodzaj działalności	Składki na ubezpieczenie społeczne	Obciążenia podatkowe	Łączne obciążenia fiskalne
Działalność gospodarcza przy przeciętnym poziomie dochodu	792,08 zł	216 zł	945,08 zł
Działalność rolnicza przy przeciętnej wielkości gospodarstwa rolnego	95,67 zł	117,99 zł	213,66 zł

Źródło: Opracowanie własne.

Analizując dane w tabeli 5 należy zwrócić uwagę na znaczącą różnicę w obciążeniach składkami ubezpieczenia społecznego między działalnością gospodarczą a rolniczą. Składka ubezpieczenia społecznego w analizowanym przypadku jest 8-krotnie wyższa w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej. Należy zwrócić także uwagę, że wielkość tej składki jest niezależna od poziomu dochodowości, wielkości przedsiębiorstwa czy wielkości gospodarstwa rolnego. Biorąc nawet pod uwagę składki na ubezpieczenie społeczne rolników w 2010 r., kiedy dodatkową składkę odprowadzają rolnicy posiadający gospodarstwo rolne powyżej 50 hektarów, to najwyższy poziom składki przy gospodarstwie powyżej 300 hektarów w III kwartale 2010 r. miesięcznie wynosi 446 zł³, ale i tak ta składka jest prawie 2-krotnie niższa od składek odprowadzanych przez przedsiębiorcę

³ Obliczenia na podstawie danych: www.krus.gov.pl (26.06.2010).

prowadzącego działalność gospodarczą. Jeżeli chodzi o obciążenia podatkowe, to różnica ta też jest znaczna, biorąc pod uwagę zbliżony poziom dochodowości, oraz nie uwzględnia w przypadku przedsiębiorcy prowadzącego działalność gospodarczą podatku od nieruchomości, który przedsiębiorca jest zobowiązany odprowadzać, a nie obejmuje on działalności rolniczej, gdyż ta objęta jest podatkiem rolnym i wyłączona spod opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Gdyby wziąć pod uwagę przeciętny miesięczny dochód z przeciętnej wielkości gospodarstwa rolnego w kraju w 2009 r., to dochód wynosiłby 1739 zł, a miesięczna wielkość podatku dochodowego od osób fizycznych w 2009 r. wynosiłaby 267 zł. Sumując wielkość obliczonych obciążeń fiskalnych działalności rolniczej z wprowadzonym podatkiem dochodowym od osób fizycznych łączna kwota obciążeń fiskalnych wynosiłaby 480,66 zł i byłaby prawie 2-krotnie niższa od obciążeń z działalności gospodarczej.

Podsumowanie

Działalność rolnicza w Polsce jest uprzywilejowana w stosunku do działalności gospodarczej. Uprzywilejowanie to dotyczy zarówno wielkością obciążeń podatkowych, jak i paropodatkowych. Zróżnicowanie obciążeń fiskalnych wynika przede wszystkim ze specyfiki działalności rolniczej, która jest obciążona znacznym ryzykiem uzależnionym od czynników zewnętrznych. Poziom dochodowości powinien być jednak określany nie w sposób ryczałtowy, uzależniony od liczby hektarów przeliczeniowych, lecz od rzeczywistych dochodów uzyskiwanych z działalności rolniczej. Należałoby wprowadzić powszechny obowiązek uproszczonej ewidencji przychodów i kosztów dla działalności rolniczej oraz opodatkowanie dochodów z działalności rolniczej podatkiem dochodowym od osób fizycznych i osób prawnych. Niekoniecznie wiązałoby się to ze wzrostem obciążeń podatkowych dla rolnictwa, gdyż niedochodowe gospodarstwa rolne podatku dochodowego nie płaciłyby. Podobna sytuacja odnosi się do rolniczych ubezpieczeń społecznych, które wyłączone są spod systemu powszechnych ubezpieczeń społecznych. Pozytywna zmiana nastąpiła w 2010 r., gdyż dla wielkopowierzchniowych gospodarstw rolnych nastąpiło dodatkowe oskładkowanie, chociaż i tak znacznie odbiegające od wysokości obciążeń składkami ubezpieczenia społecznego przedsiębiorców. Włączenie działalności rolniczej do wspólnego systemu ubezpieczeń społecznych oraz opodatkowanie podatkiem dochodowym od osób fizycznych i prawnych mogłoby stać się jedną z przesłanek do obniżki łącznych obciążeń fiskalnych dla całego sektora gospodarki narodowej, a ponadto przyczyniłoby się do sprawiedliwości fiskalnej dla podmiotów gospodarujących.

Literatura

BALCEROWICZ L., *Polski system socjalny podważa stabilność finansów państwa*, Wprost 2004 nr 1131.

DĘBNIĘWSKA M., TKACZUK M., *Finanse przedsiębiorstw rolniczych*, ART, Olsztyn 1997.

SOBIECH J., DENEK E., WIERZBICKI J., WOLNIAK J., *Finanse publiczne*, PWN, Warszawa 1997.

ROSIŃSKI R., *Znaczenie obciążeń fiskalnych pracy w rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 585, Ekonomiczne problemy usług nr 50, 2010.

Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (Dz.U. z 2006 r., Nr 136, poz. 969 ze zm.).

Ustawa z dnia 12 listopada 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 2002 r., Nr 9, poz. 84 ze zm.).

Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. 2010 r. Nr 51, poz. 307, Nr 75, poz. 473).

Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654).

www.krus.gov.pl

www.zus.pl

www.gus.pl

Fiscal burdens of agricultural income in Poland

Abstract

The agricultural business in the present fiscal systems often subject to separate rules of taxation. Such distinction present in Polish fiscal system. It with realized analysis of fiscal burdens observe considerable the privilege with agricultural business the fiscal burdens of income in relation to income with economic business. The inclusion to common system of national insurance the agricultural business as well as taxation personal and corporate income tax would can stand one of premises to reduction of total fiscal burdens for whole sector of national economy, and moreover it would contribute to fiscal justice of subjects economic.

